

ارزیابی نقش نگرش اقتصاد مقاومتی مدیران بر مدیریت ریسک پروژه (مطالعه موردی: پیمانکاران قرارگاه خاتم)

احسان ابراهیمی وریانی^۱، مهرزاد مینویی^۲، عارفه فدوی^۳، زاداله فتحی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۶/۲۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۱۳

چکیده

به طور کلی، مهمترین هدف مدیریت، انجام پروژه با حداقل هزینه و در زمان مقرر با رعایت مسائل کیفی از پیش تعیین شده می باشد و از آنجایی که مدیریت ریسک فرآیندی گروهی و دارای روشی سیستماتیک است، بکارگیری صحیح این تکنیک موجب خواهد شد تا اهداف کلان پروژه قابل حصول و دسترسی باشد. نگرش اقتصاد مقاومتی در مدیران و پیمانکاران مجموعه می باشد، در همین راستا، در این پژوهش، نقش نگرش اقتصاد مقاومتی در بهبود مدیریت ریسک پروژه مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی بوده و در روشی توصیفی، اطلاعات جامعه مورد مطالعه با استفاده از پرسشنامه ای که روایی و پایایی آن مورد تأیید قرار گرفت، جمع آوری و تحلیل گردید. جامعه آماری این پژوهش کلیه پیمانکاران قرارگاه سازندگی خاتم الانبیا (۴۳۸ پیمانکار) بودند، که بر اساس جدول مورگان، حداقل نمونه ای برابر با ۱۹۰ نفر تعیین شد، اما با توجه به پیش بینی های صورت گرفته در مورد پرسشنامه های غیرقابل قبول، در مجموع ۲۳۰ پرسشنامه توزیع گردید که از این تعداد ۲۱۷ پرسشنامه به صورت قابل قبول برگشت داده شد. در این پژوهش، افراد نمونه به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب و مورد آزمون قرار گرفتند و نتایج آزمون فرضیات این پژوهش با استفاده از تحلیل رگرسیون و نرم افزار SPSS، حاکی از این بود که نگرش اقتصاد مقاومتی در پیمانکاران قرارگاه خاتم بر مدیریت ریسک هزینه، کیفیت و زمان پروژه های ساخت و ساز نقش معناداری دارد.

کلیدواژه ها: مدیریت ریسک، نگرش اقتصاد مقاومتی، پیمانکاران قرارگاه خاتم.

^۱ دانشجوی دکتری مدیریت صنعتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

^۲ استادیار گروه مدیریت صنعتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

^۳ استادیار گروه مدیریت صنعتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

^۴ استادیار گروه مدیریت صنعتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران

ایمیل نویسنده مسئول: eh.ebrahimi.v@gmail.com

مقدمه

در شرایط فعلی با توجه به شرایط تحریم، حفظ استقلال که یکی از اهداف اقتصاد مقاومتی است از اهمیت بالایی برخوردار است. در اقتصاد اصول امام تکیه به اقتصاد ملی است. تکیه به خودکفایی است، عدالت اقتصادی در تولید و توزیع است. دفاع از طبقات محروم است. مقابله با فرهنگ سرمایه داری و احترام به مالکیت است- اینها در کنارهم امام فرهنگ ظالمانه ی سرمایه داری و احترام به مالکیت را رد می کند، اما احترام به مالکیت، احترام به سرمایه، احترام به کار را مورد تاکید قرار می دهد و همچنین هضم نشدن در اقتصاد جهانی؛ استقلال در اقتصاد ملی؛ اینها اصول امام در زمینه اقتصاد است؛ اینها چیزهایی است که در فرمایشات امام واضح است (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۲) استقلال اقتصادی به طور خلاصه هضم نشدن در هاضمه اقتصاد جامعه جهانی است (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۵)

از آنجاکه پوشش اغلب اهداف و مامویت های سازمانی به صورت پروژه های عملیاتی در سازمان ها مطرح باشد لذا مدیریت و کنترل ریسک نقش مهم و حیاتی در اتمام موفقیت آمیز به موقع پروژه ها دارد زیرا اولاً پروژه ها از یک سری فعالیت های ساخت نیافته (غیر تکراری) تشکیل شده اند ثانیاً اکثر فعالیت ها بیشتر احتمالی هستند تا قطعی و ثالثاً در یک محدوده زمانی خای بوده و طول عمر کوتاهی دارند و اعتبار آنها در یک بازه زمانی خاص میتواند مورد بهره برداری قرار گیرد. تجربیات نشان می دهد که پروژه ها حاوی عناصر استراتژیک تکنیکی اقتصادی و ملی هستند و در دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده یا تهدیدها و فرصت هایی در رابطه با عناصر کلیدی پروژه یعنی زمان هزینه و کیفیت مواجهه هستند. پروژه های عمرانی نیمه تمام در ایران به حدود ۸۰ هزار طرح ملی و استانی می رسد که طی سال های گذشته و در نتیجه کلنگ زنی هایی که ظاهراً برای آن برنامه ای وجود نداشت شکل گرفته و برای تکمیل آن با توجه به شرایط تورمی پیش بینی می شود بیش از ۵۰۰ هزار میلیارد تومان منابع لازم باشد. این در حالی است که دولت سالانه تا حداکثر ۷۰ هزار میلیارد تومان برای طرح های عمرانی پیش بینی می کند که عملکرد آن نیز گاهاً به ۴۰ هزار میلیارد تومان در پایان سال نمی رسد. در این شرایط امکان تکمیل حجم بالای پروژه های عمرانی نیمه تمام در سال های نزدیک وجود ندارد. (نقشه عمرانی ایران، ۹۹) اما از چند سال گذشته و در دولت یازدهم مبنای تخصیص بودجه به پروژه های عمرانی بر مبنای اولویت بندی و براساس پیشرفت این پروژه ها اختصاص پیدا کرد. با اطمینان می توان گفت که ریسک وعدم اطمینان در همه پروژه ها وجود دارد و برای مقابله با این عدم قطعیت و کاهش تأثیر آن در تصمیم گیری مدیران باید از روشهای مناسب استفاده کرد (ارکوتیا و همکاران، ۲۰۱۸) به طور کلی، مهمترین هدف مدیریت، انجام پروژه با حداقل هزینه و در زمان مقرر با رعایت مسائل کیفی از پیش تعیین شده می باشد. از آنجایی که مدیریت ریسک فرآیندی گروهی و دارای روشی سیستماتیک است که با نگاهی هوشمندانه و براساس نظام مندی تجربیات مدیران، کارفرمایان، پیمانکاران، مشاوران، عوامل اجرایی و به طور کلی کلیه عوامل موثر در پروژه های ساخت وساز مبنی بر احتمال وقوع هر پیشامد و شناسایی تأثیرات آن پیشامد و تدبیر فعالیت های جایگزین به منظور جلوگیری از انحراف پروژه از اهداف مورد نظر اعمال می گردد، بکارگیری صحیح این تکنیک موجب خواهد شد تا اهداف کلان پروژه قابل حصول و دسترسی باشد (خاکسار و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۳۹-۱۶۰).

مثلاً اصلی مدیریت پروژه شامل هزینه، زمان و کیفیت می باشد که تغییر در یکی از آنها سبب تأثیر در سایر اجزای پروژه خواهد شد. سیستم مدیریت ریسک ضمن متمرکز نمودن بر هر کدام از ارکان مثلث پروژه، فایده و هزینه هر کدام را می تواند محاسبه و بر اساس آن تغییرات را لحاظ نماید. مدیریت ریسک بخش ضروری از مدیریت پروژه است. مدیریت فعال ریسک در پروژه به افزایش میزان موفقیت پروژه ها و کاهش هزینه های بالقوه کمک می کند. مقاله حاضر یک ابزار جدید برای پیاده سازی فرآیند مدیریت ریسک در پروژه ها را ارائه می دهد. ابزاری که به مشارکت کنندگان اجازه می دهد تا پروژه را خوب بفهمند، و ریسک های پروژه را با استفاده از روش های مختلف مانند آشکار سازی ریسک و روش مونت کارلو تجزیه و تحلیل کنند. نتایج این پژوهش به بهبود درک و پیاده سازی مدیریت ریسک در پروژه ها کمک می کند. (زاگری تیسیکا و همکاران، ۲۰۱۷) مدیریت ریسک نمای روشنی را از آینده پروژه به دست می دهد که بر اساس آن می توان تصمیم گرفت. هر چه قدرت و توجه به ریسک در فازهای آغازین پروژه بیشتر باشد کمک می کند تا در مرحله اجرا پروژه لطمه کمتری ببیند. مدیریت ریسک همچنین به طور اخص بر روی اجزای مثلث پروژه توجه می کند، عواملی که سبب تأخیر در زمان خواهند شد را پیشاپیش رصد می نماید. هر نوع تأخیر یا تقدمی را در نظر می گیرد. در واقع کمبود اعتبارات بودجه ای در سالیان گذشته باعث تزیق بودجه قطره چکانی به پروژه های انبوه نیمه تمام شده که طولانی شدن دوره ساخت این پروژه ها را به دنبال داشته است. طبق آمارها حدود ۶۵ درصد از طرح های تملک دارایی های سرمایه ای ملی در زمان بندی خود به اتمام نرسیده و طول دوره ساخت این طرح ها به ۱۲ سال افزایش یافته است. کمبود منابع اعم از نیروی انسانی، تجهیزات، ماشین آلات، مواد اولیه، پول و .. پیشاپیش مشخص خواهند شد و با توجه به اینکه موارد ریسک کلا بر اساس احتمال می باشند برای هر کدام از ریسک ها یک راهکار و استراتژی می توان تدوین نموده تا در لحظه

وقوع از این راهکارها استفاده کرد. مدیر پروژه با توجه به ریسک ها و راهکارهای آن به سرعت می تواند تصمیم درست و دقیق را بگیرد (خاکسار و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۳۹-۱۶۰).

لازم به ذکر است که یکی از عواملی که به نظر می رسد بتواند نقش مهمی در مدیریت ریسک زمان، هزینه و کیفیت پروژه ها در شرایط تحریم و بحران اقتصادی جامعه امروز ایران، ایفا کند، نگرش اقتصاد مقاومتی (همچون برنامه ریزی، استفاده از همه ظرفیت های موجود و اتخاذ تصمیمات مناسب به هنگام مقابله با شرایط بحران اقتصادی و ...) می باشد.

در واقع یکی از مفاهیمی که در سال های اخیر در حوزه اقتصاد مطرح گردیده است، مفهوم اقتصاد مقاومتی می باشد. به طور کلی، در سال های اخیر و با شدت یافتن تحریم های غیرانسانی غرب علیه جمهوری اسلامی ایران، واژه ی جدید «اقتصاد مقاومتی» به ادبیات اقتصادی کشور اضافه و متناسب با وضعیت اقتصاد کشورمان مورد بحث قرار گرفته است. این واژه اولین بار توسط مقام معظم رهبری مطرح شد و بر این اساس، رهبر معظم انقلاب «اقتصاد مقاومتی» را معنا و مفهومی از کارآفرینی معرفی و برای نیاز اساسی کشور به کارآفرینی نیز دو دلیل «فشار اقتصادی دشمنان» و «آمادگی کشور برای جهش» را معرفی نمودند.

اقتصاد مقاومتی یک نظام اقتصادی است که هماهنگ با سیاست های کلان سیاسی و امنیتی نظام اسلامی و برای مقاومت در برابر اقدامات تخریبی شکل می گیرد تا بتواند در برابر ضربات متعدد اقتصادی تحریم ها و توطئه های گوناگون اقتصادی و نظام استکبار مقاومت کرده و توسعه و پیشرفت خود را ادامه دهد و روند رو به رشد همه جانبه خود را در ابعاد ملی، منطقه ای و جهانی حفظ کند (میلانی، ۱۳۹۴: ۵-۲۲). هدف اقتصاد مقاومتی، بازسازی و احیای اقتصاد ملی است. این نوع اقتصاد، مردمی است و از ظرفیت های مردم و نخبگان در آن استفاده می شود، ضمن اینکه از دانش فنی دنیا هم در آن استفاده می شود. اقتصاد مقاومتی یعنی اقتصادی که با توجه به همه قوت ها و ضعف های داخلی و خارجی و تهدیدها و فرصت های بیرونی سناریوسازی می کند و برای هر شرایطی برنامه دارد و محیط سنج است و درون و برون را به خوبی می شناسد و برای تغییرات واکنش مناسبی دارد (حسین زاده بحرینی، ۱۳۹۲). البته دست یابی به اقتصاد مقاومتی نیازمند بسترسازی و ایجاد شرایط و زمینه هایی است که اگر تحقق نیابد نمی توان امید داشت که اقتصاد مقاومتی در جامعه شکل گیرد. از مهم ترین عواملی که اقتصاد مقاومتی بر بنیاد آن شکل می گیرد، بینش و نگرشی است که به عنوان موتور محرکه فعالیت های انسانی مطرح است (رسولی و ولدخانی، ۱۳۹۵). از مهمترین عناصر رویکرد اقتصاد مقاومتی می توان به ظرفیت سازمانی (اتخاذ تصمیمات مناسب، استفاده از امکانات موجود و توجه به تخصص و شایستگی کارکنان و... به هنگام مواجه با بحران اقتصادی)؛ کنترل مصرف (کنترل میزان مصرف در همه بخش ها، و استفاده از الگوهای صحیح مصرف در وقت و هزینه) و استفاده از تولید داخلی (استفاده از امکانات و تجهیزات داخلی، توانمندی و پتانسیل های کارکنان و همچنین حمایت از سرمایه گذاران داخلی) اشاره نمود. علاوه بر مولفه های فوق به نظر می رسد لجستیک معکوس نیز را بتوان یکی از مهمترین مولفه های اقتصاد مقاومتی در نظر گرفت. لجستیک معکوس، برنامه ریزی زمانی و طرح ریزی جریان عقبگرد محصولات، بخصوص کالاهای دست دوم، از مشتریان و مصرف کنندگان به تامین کنندگان و سازندگان به چندین منظور، مانند تعمیر، تولید مجدد، بازیافت، دفع و غیره می باشد (گوویندان و همکاران، ۲۰۱۸).

لجستیک معکوس، بر بازگرداندن مواد و محصولات قابل احیا (بازیافت) به زنجیره تامین رو به جلو دلالت دارد. هدف اصلی لجستیک معکوس طولانی تر نمودن عمر مواد و محصولات است که دارای مزایای زیست-محیطی هستند، بلکه فرصت های اقتصادی و مالی مناسبی را نیز بر پایه اصل برنده-برنده ایجاد می نمایند. این اصل بدین معناست که از دیدگاه اقتصادی، شرکت ها می توانند از سود حاصل از احیا و بازیافت محصولات به طور مستقیم استفاده نمایند و از سوی دیگر مدیریت مواد زائد جامد که مهمترین ارکان مهندسی محیط زیست است نیز به خوبی صورت گیرد (خواجه زاده دزفولی، ۱۳۹۲).

در نهایت لازم به ذکر است که با توجه به نادیده گرفتن و عدم بررسی نقش رویکرد اقتصاد مقاومتی در مدیریت ریسک پروژه در پژوهش های پیشین، قصد داریم که نقش این رویکرد را در مدیریت ریسک پروژه های قرارگاه سازندگی از نظر مدیریت ریسک هزینه، زمان و کیفیت مورد بررسی قرار دهیم. به بیانی دیگر پژوهش های انجام شده در حوزه اقتصاد مقاومتی و مدیریت ریسک بسیار محدود بوده و همچنین هیچ پژوهشی نیز جهت بررسی نقش اقتصاد مقاومتی بر مدیریت ریسک پروژه های ساخت و ساز صورت نگرفته است، لذا در این پژوهش بر آن شدیم تا نقش اقتصادی مقاومتی را بر مدیریت ریسک پروژه های قرارگاه خاتم الانبیا مورد بررسی قرار دهیم. به بیانی دیگر، این تحقیق می تواند با تحلیل ادبیات موضوع و کسب نتایج علمی، در گسترش مفاهیم نظری و توسعه دانش موجود در باره توسعه نقش نگرش اقتصاد مقاومتی بر مدیریت ریسک پروژه در شرایط کنونی جنگ اقتصادی در قلمرو موضوع تحقیق کمک کند. در همین راستا سوال اصلی که پژوهش به دنبال پاسخگویی به آن هست این است که آیا فرهنگ اقتصاد مقاومتی در ادارات پیمانکاران قرارگاه خاتم نقش معناداری بر مدیریت ریسک پروژه های این قرارگاه دارد؟

پیشینه پژوهش

مفهوم ریسک

معمولاً در مدیریت پروژه، ریسک بدین صورت تعریف می‌شود: ریسک محصول احتمالی یک پیشامد است و در زمان‌هایی که پروژه با آن پیشامد مواجه می‌شود، به وقوع می‌پیوندد. به هر حال ریسک، همواره دو مفهوم را با خود دارد "آینده و شک". بنابراین حادثه‌ای که مربوط به آینده نباشد و یا در مورد وقوع آن شک نداشته باشیم دیگر ریسک تلقی نمی‌شود. هر چند ریسک‌ها مطابق فرهنگ لغات معمولاً همیشه با ناکامی و شکست تعریف می‌شوند ولی آنها می‌توانند با مجال‌ها و یا فرصت‌هایی نیز همراه باشند (نجفی و کریمی پور، ۱۳۹۰).

براساس گزارش بانک توسعه و تجارت اکو (Eco Trade and Development Bank) در سال ۲۰۱۴، بخش ساخت و ساز نه درصد تولید ناخالص ملی کشور ایران را تشکیل داده است. افزایش سالیانه بودجه‌ی طرح‌های عمرانی ملی نیز دلیل دیگری بر نقش کلیدی صنعت ساخت کشور است. از طرفی، با توجه به وضعیت کنونی اقتصاد کشورمان و تأثیر آن بر تمامی صنایع از جمله صنعت ساخت و ساز و پیرو آن تمایل کارفرمایان و پیمانکاران عمده به تقسیم پروژه‌های بزرگ و پیچیده ساخت به پروژه‌های کوچکتر و ساده‌تر و انجام آنها از طریق پیمانکاران جزء، تعداد پروژه‌های ساختمانی کوچک در سال‌های اخیر رو به فزونی است. بنابراین، مهم است که از موفقیت این نوع پروژه‌ها اطمینان حاصل شود.

لازم به ذکر است که در اکثر موارد و در مراودات مصطلح، دو واژه عدم قطعیت و ریسک به صورت معادل و هم معنی به کار می‌روند. ولی عدم قطعیت با وجود رابطه تنگاتنگی که با ریسک دارد، معادل ریسک نیست و در ادبیات مدیریت ریسک نیز این دو اصطلاح به صورت کاملاً مجزا به کار برده می‌شوند. ریاضی دانان و متخصصان علم آمار تعابیر کاملاً متفاوتی از این دو واژه بیان میدارند. یک فیلسوف مشهور یونانی می‌گوید: «تنها موضوع قطعی این است که هیچ قطعیتی وجود ندارد»، و اسکار وایلد نیز می‌گوید: «تنها گذشته مطمئن است و آینده در بهترین حالت تنها محتمل است».

تاریخچه مدیریت ریسک در پروژه‌ها

به منظور آشنایی بیشتر با انواع روش‌های مدیریت ریسک و ویژگی‌های آنها باید ابعاد تاریخی آن بررسی شود تا منشأ ظهور استانداردهای مختلف روشن گردد. در حقیقت مدیریت ریسک با مدیریت پروژه ریشه‌های مشترکی دارند و هر دو اواخر سال ۱۹۵۰ متولد شدند. در این سال روش PERT (تکنیک ارزیابی و بازبینی برنامه) که برای پروژه موشک فضایی فضایی پولاریس توسعه داده شد، به عنوان اولین تکنیک برنامه‌ریزی رسمی، برای برنامه‌ریزی فعالیت‌ها، با فرض عدم قطعیت زمانی در پروژه مورد استفاده قرار گرفت. این تکنیک شامل مدل برنامه‌ریزی پروژه است که شبکه‌ای از فعالیتها را همراه با توزیع احتمالی تخمینی برای مدت زمان فعالیت‌ها در بر می‌گیرد. در اوایل دهه ۱۹۶۰ بسیاری از محققان در مورد استفاده از شاخه‌های تصمیم‌گیری احتمالی (غیرقطعی) در پیاده‌سازی مدل‌های PERT، به بحث می‌پرداختند و سعی بر ایجاد روش جدید داشتند. شاخه‌های تصمیم‌گیری در روش PERT، معمولاً مبتنی بر فعالیتهای قطعی بودند، در حالیکه در روش جدید، مدل پروژه نیز می‌توانست انتخاب‌های احتمالی داشته باشد. این روش تحت عنوان «PERT تعمیر یافته» نام گرفت که بعدها با نام روش GERT یا (تکنیک ارزیابی و بازبینی گرافیکی) معروف شد. روش GERT این امکان را می‌داد که در زمان شروع کار، فعالیت‌های اصلی مشخص شوند و فعالیت‌های احتمالی نیز که تا زمان تکمیل یک فعالیت مشخص نمی‌گردند، بتوانند در هنگام تهیه زمانبندی پروژه مد نظر قرار گیرند. از اولین کاربران عمده این روش‌ها در ایالات متحده، صنایع فضایی بودند. یکی از شرکت‌های نفتی نیز از این مدل‌ها برای پروژه‌های نفت دریای شمال استفاده گسترده‌ای کرد. این شرکت از سال ۱۹۷۵، مدل‌های احتمالی را برای برنامه‌ریزی پروژه‌های فراساحلی دریای شمال توسعه داد که تنها شامل زمانبندی پروژه نبود و سایر ابعاد برنامه‌ریزی را نیز در بر می‌گرفت (نظری و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۳).

روش SCPRT (روش برنامه‌ریزی اقتصادی و بازبینی هم افزا) عنوانی است که برای این نوع مدل‌ها استفاده شده است. روش SCPRT درک موشکافانه‌ای از عدم قطعیت پروژه و ریسک‌های مربوط با آن را ایجاد می‌کند. به منظور استفاده مؤثرتر، SCPRT همراه با خانواده‌ای از روش‌های PERT، CPM و GERT، توسعه داده شد و توسط شرکت‌های نفتی و تعدادی از سازمان‌های دیگر در انگلستان، ایالات متحده و کانادا در طول دهه ۷۰ و ۸۰ میلادی مورد آزمایش قرار گرفت. به این ترتیب، نخستین گام‌ها برای تدوین فرایندهای رسمی و مجزای مدیریت ریسک برداشته شد. روش SCERT دارای چهار مرحله شامل تعیین محدوده ریسک‌ها، ساختاردهی ریسک‌ها، اندازه‌گیری ریسک‌ها و پیاده‌سازی برنامه مواجهه با آنها بود. در طول دهه ۱۹۸۰ و اوایل ۱۹۹۰، گزینه

های این روش و برخی مدل های جدید برای گستره متفاوتی از کاربردها و برای دامنه وسیعی از گرایش ها به کار برده شدند که اغلب با عنوان کلی «مهندسی یا مدیریت ریسک» مطرح می شدند (نظری و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۴).

وجود سبب متنوعی از ریسکها در صنعت ساخت و ساز سبب شده است تا تحقیقات زیادی در زمینه ی مدیریت آنها صورت گیرد (آلبرت و هالوئل ۲۰۱۳). اگرچه حاصل این تلاشهای علمی، طرح و توسعه مدلها و ابزارهایی جهت شناسایی و مدیریت ریسکها در این صنعت بوده است؛ ولی پروژه های ساخت و ساز به ویژه در سطح کشورمان ایران، هنوز هم عملاً از سطح عملکرد موردانتظار و رضایت بخش فاصله دارند (مارسلینو سادابا و همکاران، ۲۰۱۴).

مدیریت ریسک

مدیریت ریسک فرایند تصمیم گیری و اجرای اقدامات لازم برای برطرف ساختن مخاطرات ریسک های شناسایی شده در مرحله ارزیابی ریسک است؛ درحالی که همزمان اثرات منفی ریسک را در تجارت به حداقل می رساند. هدف اصلی آن است که ریسک به گونه ای مدیریت شود که اطمینان حاصل شود بین خواسته های کشور برای به حداقل رساندن احتمال یا تکرار وقوع ریسک و پیامدهایش توازن مناسبی برقرار است (رو دی پورنی، ۲۰۱۷).

مدیریت پروژه دارای نه حوزه اصلی است. این نه حوزه باید هنگام اجرای مدیریت پروژه به مرحله اجرا درآمده و با سایر قسمت ها در تعامل باشند تا بتوان پروژه را با توجه به فاکتورهای سه گانه زمان، کیفیت و هزینه به طور اثربخشی پیش برد. ده حوزه ذکر شده شامل حوزه های ذیر می باشد:

- مدیریت یکپارچگی پروژه
- مدیریت محدوده پروژه
- مدیریت زمانبندی
- مدیریت هزینه
- مدیریت کیفیت
- مدیریت منابع کاری
- مدیریت ارتباطات
- مدیریت ریسک
- مدیریت تدارکات
- مدیریت ذینفعان

هرچند که مدیریت ریسک تنها بخشی از فرایند مدیریت پروژه محسوب می شود، اما یکی از فرایندهای مهم آن است که به منظور بیشینه نمودن نتایج مثبت و کمینه نمودن احتمال وقوع پیامدها و اثرات ناگوار در پروژه به کار می رود. بنابراین مدیریت ریسک همواره به دو جنبه متضاد ریسک مثبت و ریسک منفی اشاره کرده اند. تغییرات در پروژه ها همیشه شناخته شده نیست. اکثر فعالیت های پروژه از مراحل اولیه چرخه عمر پروژه با تغییر همراه اند. به طوری که در آنها ارایه شده، به طور متوسط هزینه ها تا ۲۵۰٪ و زمان تا ۱۵۰٪ افزایش نشان می دهند. در واقع این عوامل باعث می شوند به راحتی زمان و هزینه اولیه و تخمینی با آنچه در عمل رخ می دهد، یکسان نباشد. برخی از مطالعات، کاهش مشکلات پروژه را از طریق بکارگیری مدیریت ریسک، تا ۹۰٪ نقل کرده اند (دلبری، ۱۳۹۵).

برای تعیین میزان موفقیت در اجرای مدیریت ریسک در سازمان می توان عوامل، چشم اندازها و استراتژیها، نیاز دقیق مشتری و بازار، استراتژیکی، منابع انسانی، منابع مالی و اقتصادی، قوانین و مقررات، امکان سنجی فنی و تکنولوژیکی، امکان سنجی برنامه ریزی اجرایی، و... را مورد بررسی قرارداد که همه موارد در بحث امکان سنجی مطرح میباشند. روشهای پیشنهادی برای سازمان هیچ فایده ای نخواهد داشت. مگر اینکه اقدام به اجرای آن شود و البته اهمیتی را که مدیریت ارشد سازمان برای مدیریت ریسک قائل می باشد را نمی بایست فراموش کرد. در واقع مدیریت ریسک چیزی جز اصول علمی مدیریت نیست که در راستای اداره ریسکهایی که سازمان را تهدید می کنند هدایت و بکارگیری شده است. بنابراین مثل دیگر محیط های عملیاتی مدیریت، بحث هماهنگی بین اجزاء و باز خورد سیستم نیز جایگاه های خاص خود را دارا هستند. نکته مهمی که در عملکرد مدیریت ریسک در سازمان ها می بایست مد نظر قرار داد ارتباط آن با کارایی موسسه می باشد. فرق مهمی که مدیریت ریسک با دیگر انواع مدیریت دارد نقش معکوس آن است، درحالی که دیگر انواع مدیریت هدفشان افزایش منفعت و سود آوری سازمان می باشد مدیریت ریسک جهت کاهش ضایعات و خسارات ناشی از خطرات فعالیت می کند و در واقع نقش اصلی آن کاهش ضرر است نه افزایش سود (نجفی و کریمی پور، ۱۳۹۰).

تکنیک های متفاوتی برای محاسبه وجود دارد AHP تکنیک تصمیم گیری چند معیاری است که توسط ساتی در دهه ۱۹۷۰ پیشنهاد شده است. این تکنیک در بین تصمیم گیرندگان امروزی متداول است. همچنین روشی اجتناب ناپذیر برای مدیران در تصمیم گیری درباره دامنه وسیعی از مسائل پیچیده است که فناوری، طراحی و برنامه ریزی محصولات، پیش بینی و مدل سازی ریسک ها و فرصت ها را در بر می گیرد. در تکنیک AHP مسئله ای پیچیده به منظور ساده سازی به زیرمسئله هایی تجزیه می شود. قضاوت های تکنیک AHP براساس مقایسه دو به دو برای محاسبه وزن هر معیار در مسئله بکار می رود. تکنیک Neutrosophic AHP روش AHP ساتی را با ادغام آن با نظریه مجموعه Neutrosophic بسط می دهد. در Neutrosophic AHP، مقیاس های نسبت Neutrosophic برای نشان دادن اهمیت نسبی فاکتورهای معیارهای معادل بکار می رود. اعداد Neutrosophic برای نشان دادن اهمیت معیارها و آلترناتیوها بکار می رود و تابع نمره برای تبدیل اعداد Neutrosophic به مقادیر کریسپ بکار می رود. (محمد عبدالباسط، ۲۰۱۸)

بهینه سازی ریسک پروژه ها در سازمان همواره مورد توجه بوده است و سالیانه مقالات زیادی در این زمینه در ژورنالهای معتبر بین المللی ارائه می شود. سمت گیری بیشتر مقالات ارائه شده در جهت ارائه الگوی مناسب مدیریت ریسک می باشد لذا به مقوله مدیریت ریسک پروژه ها خیلی کم توجه شده است. با توجه به اینکه در مقاله های ارائه شده به اهمیت آن اذعان شده است. در هر صورت شناسایی الگوی بهینه یکی از مهمترین نیازهای سازمانهای امروزی است. در این بخش سعی بر آنست تا تمامی الگوهای مدیریت ریسک بررسی گردد و براساس شاخص های مناسب با یکدیگر مقایسه گردند و متناسب با وضعیت سازمانهای ایرانی یک الگوی تلفیقی ارائه گردد که بتواند نیازهای سازمانها را در این بخش پوشش دهد (نجفی و کریمی پور، ۱۳۹۰).

به طور سنتی مدیریت ریسک به عنوان وسیله ای برای کاهش احتمال بروز و یا حذف نتایج منفی مواجهه با خطرات، مورد استفاده قرار می گیرد. با این حال، نتایج مطالعات تجربی نشان می دهد توانایی مدیریت ریسک فراتر از این و در پاسخ به عواملی از بازار است که خارج از کنترل مدیریت می باشد، به منظور کنترل بی ثباتی در کسب درآمد که در نهایت باعث بهبود عملکرد شرکت می شود. مدیریت ریسک فرآیندی است که شرکت ها به وسیله آن می توانند اثر نامطلوب عدم اطمینان را اولویت بندی، اندازه گیری و با آن مقابله کنند. براین اساس، مدیریت ریسک یک رویکرد سیستمی برای کاهش پیامدهای منفی یک پدیده خاص می باشد (محمد و کناپکوا، ۲۰۱۶: ۲۷۱-۲۷۷).

اقتصاد مقاومتی

مهم ترین نکته در بخش اقتصادی بیابیه گام دوم وجود یک طرح کلی در بافتار این نوشتار است توصیه اقتصادی بیابیه گام دوم انقلاب در دو بخش اصلی آمده است بخش اول دستاوردها و برکاتی است که در چهل سال اول انقلاب در اقتصاد بدست آمده است. بخش دوم عیوب و چالش هایی است که در چهل سال دوم با آن مواجه خواهیم بود و در نهایت مهمترین راه حل ها برای عبور از این عیوب و چالش ها آمده است (بیابیه گام دوم انقلاب) اقتصاد مقاومتی یک نظام اقتصادی است که هماهنگ با سیاست های کلان سیاسی و امنیتی نظام اسلامی و برای مقاومت در برابر اقدامات تخریبی شکل بگیرد تا بتواند در برابر ضربات متعدد اقتصادی تحریم ها (اساساً تحریم ها در جوار ضعف های داخلی اقتصاد معنا می یابند و با حل ضعف داخلی، اثر تحریم هم شدیداً کاهش می یابد.) و توطئه های گوناگون اقتصادی و نظام استکبار مقاومت کرده و توسعه و پیشرفت خود را ادامه دهد و روند رو به رشد همه جانبه خود را در ابعاد ملی، منطقه ای و جهانی حفظ کند. اقتصاد مقاومتی رابطه نزدیکی با انسجام ملی دارد. منظور از اقتصاد مقاومتی واقعی یک اقتصاد مقاومتی فعال و پویاست نه یک اقتصاد منفعل و بسته به طوری که کشور ضمن مقاومت در مقابل موانع و ناملازمات مسیر خود، روند پیشرفت پایدار خود را حفظ کند. مفهوم اقتصاد مقاومتی به این معناست که حتی در فرایند فشار، روند روبه رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند و آسیب پذیری آن کاهش یابد و کمتر آسیب ببیند (میلانی، ۱۳۹۴: ۵-۲۲).

لویز و کورترا، تحریم های اقتصادی را به عنوان سیاست برتر یا جایگزین ابزار نظامی با هزینه کمتر، برای منزوی ساختن و تغییر خط مشی های کشور تحریم شونده معرفی می کنند. در تعاریف سنتی برخی این تحریم ها را جزئی از مهارت های دیپلماتیک می دانستند، اما در شرایط فعلی استراتژی ها برای برپایی جنگ های اقتصادی در جریان خصومت های عصرنویین مفهومی گسترده تر دارد. (لویز و کورایت، ۱۹۹۵) بسیاری از تحلیلگران نیز تحریم های اقتصادی را ابزار کشورهای تحریم کننده جهت تغییر عملکرد کشور هدف و نیل به اهداف سیاسی و اقتصادی شان می دانند. (افسورگبورومهدیون، ۲۰۱۶: ۱)

هدف اقتصاد مقاومتی بازسازی و احیای اقتصاد ملی است. این نوع اقتصاد، مردمی است و از ظرفیت های مردم و نخبگان در آن استفاده می شود، ضمن اینکه از دانش فنی دنیا هم در آن استفاده می شود. اقتصاد مقاومتی یعنی اقتصادی که با توجه به همه قوت ها و ضعف های داخلی و خارجی و تهدیدها و فرصت های بیرونی سناریوسازی می کند و برای هر شرایطی برنامه دارد و محیط سنج است و درون و برون را

به خوبی می شناسد و برای تغییرات واکنش مناسبی دارد (حسین زاده بحرینی، ۱۳۹۲). چهار راهبرد کنترل، مهار، کم اثر و در نهایت بی اثرسازی تهدیدها در فرایند اقتصاد مقاومتی باید مورد توجه قرار گیرد (میلانی، ۱۳۹۴: ۵-۲۲).

برخی دیگر اقتصاد مقاومتی رانسخه معاصر نظام اقتصاد اسامی دانسته اند (عبدالملکی، ۱۳۹۷) چنان که برخی اقتصاد مقاومتی را به عنوان الگوی الهام بخش از نظام اقتصادی اسلام، برآمده از فرهنگ انقلابی و اسلامی و مقاوم ساز و زمینه ساز رشد تلقی کردند (یوسفی، ۱۳۹۷) برخی نیز اقتصاد مقاومتی را الگوی عملیاتی اقتصاد اسلامی در راستای نیل به امنیت و ثبات می دانند (توکلی، ۱۳۹۵).

محورهای اساسی اقتصاد مقاومتی

چالش ها و عیوب ساختاری اقتصادی، همچنین مهمترین راه حل هایی که در بیانیه گام دوم انقلاب ذکر شده را می توان با توجه به مولفه های اقتصاد مقاومتی و تلاش برای تحقق آنها، زمینه ساز نیل به اهداف بیانیه گام دوم انقلاب ترسیم کرد. اقتصاد مقاومتی مفهومی است که در پی مقاوم سازی، بحران زدایی و ترمیم ساختارها و نهادهای فرسوده و ناکارآمد موجود اقتصادی مطرح می شود، که قطعا باور و مشارکت همگانی و اعمال مدیریت های عقلایی و مدبرانه، پیش شرط و الزام چنین موضوعی است. اقتصاد مقاومتی کاهش وابستگی ها و تاکید روی مزیت های تولید داخل و تلاش برای خود اتکایی است. رونق تولید به شرایطی متوقف است که یکی از آنها کار است. این کار باید جهادی باشد؛ کار فوق العاده باید در کشور انجام بگیرد تا رونق تولید به وجود بیاید؛ اگر رونق تولید به وجود آمد، این خود یکی از ارکان اصلی اقتصاد مقاومتی است. وقتی اقتصاد مقاومتی محقق شد، معنایش این است که جامعه نگران این نخواهد بود که فلان ارادل آمریکایی یا صهیونیستی یا غیره چه تصمیمی درباره نفت ما میگیرد یا درباره ی اقتصاد ما میگیرد یا مواردی مانند اینها. اینکه من روی رونق تولید و وسیع تر از آن روی اقتصاد مقاومتی تکیه میکنم و روی کالای ایرانی و روی تحرک کاری در کشور تکیه میشود، برای این است. ملت به عزت و استغناء از بیگانگان نیاز دارد. یک ملت در کنار اصلی ترین نیازهای خود، عزت ملی را قرار میدهد. ملتها راضی نیستند تحت نفوذ و تأثیر تصمیم گیری باشند که یا دوست این ملت نیستند یا دشمن این ملتند (بیانات در دیدار کارگران ۱۳۹۸/۰۲/۰۴) برخی محورهای اساسی و مهم اقتصاد مقاومتی عبارتند از (غفارپور و پورحاتمی، ۱۳۹۵).

حمایت از تولید ملی: تأکید مقام معظم رهبری یکی از بخشهای مهم و بندهای مهم اقتصاد مقاومتی که ما مطرح کردیم و دائم دیگران - دوستان؛ مسئولین و غیر مسئولین - مرتباً از اقتصاد مقاومتی دم میزنند و شعار میدهند و توضیح میدهند، همین مسئله تولید داخلی است (بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی ۱۳۹۸/۰۱/۰۱)؛ در ابتدای سال بر ضرورت تداوم تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، مبین سه وظیفه برای دولت، دست اندرکاران تولید و مردم می باشد، سه حلقه ای که نحوه تعامل آنها بر روی هم، تاثیر مستقیم دارد و نتیجه نهایی آن، به این تعامل وابسته است. یعنی هرچه قدر که مردم را تشویق به خرید کالای داخلی کنیم ولی کیفیت تولید کالای داخلی پایین باشد، عملاً رغبتی از سمت مردم به خرید کالای تولید داخلی نخواهد بود. اگر تولید کننده هم برای تولید کالای باکیفیت همت کند ولی دولت و سیستم بانکی کشور، خدمات پولی و مالی ارائه ندهند و یا قوانین اقتصادی، فضای کسب و کار را سخت کند و یا مردم نسبت به کالای داخلی بی رغبت باشند، باز هم نتیجه منفی خواهد بود. لذا باید تمامی ارتباطات این سه حلقه باهم اصلاح شده و در راستای افزایش تولید ملی بهبود پیدا کند (غفارپور و پورحاتمی، ۱۳۹۵).

سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی: محدود سازی اقتصاد دولتی و آزاد سازی اقتصاد از پیامدهای مهم اصل ۴۴ قانون اساسی است. اقتصاد مقاومتی فعال و پویا نیازمند برنامه ریزی استراتژیک و راهبردی، مبتنی بر مردمی کردن اقتصاد از طریق میدان دادن بیشتر به فعالان بخش خصوصی و رفع موانع و مشکلات این بخش می باشد. بخش خصوصی به عنوان موتور و محرک اصلی رشد اقتصادی و صنعتی است که با بکارگیری سرمایه خود و جذب و مشارکت سرمایه های غیردولتی، استفاده بهینه از منابع انسانی و اعمال مدیریت کار آمد، ضمن ایفاء نقش خود در رشد اقتصادی و صنعتی کشور، می تواند اهداف توسعه ای دولت را محقق نماید. اقتصاد مقاومتی بر پایه و اساس سرمایه معنوی افراد و جامعه استوار است و بخش خصوصی بدون شک برترین بستر، برای همراهی مردم به عنوان اصلی ترین ارکان مقاومت در جامعه، برای ضد ضربه کردن اقتصاد در برابر تحریم هاست (غفارپور و پورحاتمی، ۱۳۹۵).

توجه به نخبگان و استفاده از فناوری نوین: نخبه به فرد برجسته و کارآمدی اطلاق می شود که اثرگذاری وی در تولید علم، هنر و فناوری کشور محسوس باشد و هوش، خلاقیت، کارآفرینی و نبوغ فکری وی در راستای تولید دانش و نوآوری موجب سرعت بخشیدن به رشد و توسعه علمی و متوازن کشور گردد. زمانی که فناوری های نوین مشمول تحریم قرار می گیرند و کشورهای دشمن اجازه نمی دهند این فناوری ها به ایران برسند، اگر از نخبگان حمایت شود، می توان این فناوری ها را تبدیل به فعالیت تجاری کرد. میدان دادن به نخبگان در عرصه صنعت، تجارت و کشاورزی، از ویژگی های اقتصاد مقاومتی است و نیز باید شرایط به گونه ای باشد که نخبگان بدون مانع کارهای

خود را پیش برند. آنچه جای نگرانی است، تحریم خارجی نیست بلکه نگرانی در خصوص موانع تولید و تجارت در داخل کشور است که گاهی شدیدتر از تحریم ها عمل می کند (غفارپور و پورحاتمی، ۱۳۹۵).

لجستیک معکوس

لجستیک به عنوان پشتیبان فعالیت های تجاری- تولیدی، نقش حیاتی در تحقق رشد اقتصادی هر کشور ایفا می کند و اهمیت لجستیک کارا در رشد اقتصادی و تجارت غیرقابل انکار و در بیانیه گام دوم انقلاب و اقتصاد مقاومتی آن نمایان است. به طور کلی، از جمله مباحثی که امروزه در حوزه لجستیک و مدیریت زنجیره تامین صنایع مختلف مطرح است، موضوع لجستیک معکوس و مدیریت بازگشتیها می باشد؛ امری که به نظر می رسد تاکنون در صنایع مختلف کشورمان به آن توجه جدی نشده است. طی دو دهه اخیر، شرکت ها و صنایع زیادی در کشورهای پیشرفته، بررسی در این زمینه را آغاز کرده و لجستیک معکوس را یکی از فرآیندهای مهم در زنجیره تامین خود در نظر گرفته اند. حتی به تازگی گواهینامه ایزو در خصوص فرآیندهای مرجوعی نیز توسط برخی از شرکت های پیشرفته دریافت شده است. امروزه در کشورهای پیشرفته جهان، سازمان های صنعتی، دولتی، تجاری و خدماتی بر فرآیندهای لجستیک معکوس و زنجیره تامین تمرکز کرده اند که این مقوله در ایجاد ارزش اقتصادی واقعی کالاها و خدمات به همراه پشتیبانی از ملاحظات زیست محیطی نقش موثری دارد. این تمرکز اکنون در کلیه بازارها از جمله بخش های صنعتی و فناوری پیشرفته، تجاری و محصولات مصرفی رو به افزایش است (خواجه زاده دزفولی، ۱۳۹۲: ۴۹-۶۲).

لجستیک معکوس می تواند به یک توازن پایدار و مناسب بین امور اقتصادی و محیطی دست یابد، به نحوی که نه تنها سود و منفعت را با تامین کالاهای دست دوم فراهم می کند بلکه همچنین از محیط زیست با بازیافت و دفع مناسب، حفاظت می کند (پرتی و همکاران، ۲۰۱۵: زربخش نیا و همکاران، ۲۰۱۹).

آنچه که در جریان سنتی کالا وجود دارد و مدیران صنایع بر کنترل و مدیریت آن جریان تاکید می کنند، جریان مستقیم یا رو به جلوی مواد و محصولات است که عمدتاً از طرف تامین کنندگان به سازندگان، توزیع کنندگان، خرده فروشان و در نهایت مشتریان جریان دارد. اما در بسیاری از صنایع، جریان مهم دیگری نیز در زنجیره های تامین وجود دارد که به صورت معکوس شکل گرفته و در آن، محصولات از سطوح پائین زنجیره تامین به سطوح بالاتر عودت داده می شوند. لجستیک معکوس به دنبال بررسی و مدیریت جریان های معکوس یا به عبارتی جریان های رو به عقب در زنجیره های تامین است (احمد جو، ۱۳۹۵).

اگرچه فعالیت های زیادی را می توان در قالب لجستیک معکوس در نظر گرفت، اما برخی از اهم فعالیت های لجستیکی معکوس که عمدتاً به طور اختصاصی در این حوزه مطرح است، عبارتست از: تعمیر و تعویض، نوسازی محصول، ساخت مجدد، بازیافت، فروش مجدد و استفاده مجدد. البته لجستیک معکوس تنها به استفاده مجدد یا بازیافت محدود نمی شود؛ بلکه طراحی مجدد بسته بندی ها به منظور استفاده کمتر از مواد در آنها و یا کاهش انرژی و آلودگی ناشی از حمل محصولات را نیز می توان بخشی از لجستیک معکوس تحت عنوان «لجستیک سبز» دانست (احمد جو، ۱۳۹۵).

لازم به ذکر است که موفق ترین راه حل های لجستیک معکوس به صورت یکی شدن جریانات رفت و برگشت در قالب یک فرایند است. یعنی به همان شیوه ای که شرکت ها به خدمات مشتریان و سودهای مالی از طریق یکپارچگی فعالیت های توزیع درونی و بیرونی پی می برند، ترکیب لجستیک رفت و برگشت نیز تاثیرش را در سود نشان می دهد. ابزار آلات، امکانات و پرسنل می توانند در فعالیت های لجستیک رفت و برگشت سهم داشته باشند و فعالیت مشترک آن ها به کاهش هزینه ها و بهبود سطح خدمات منتهی می شود (لامبرت و همکاران، ۲۰۱۱: ۱۶۱-۱۸۱).

پژوهشگران و محققان در پیشینه مورد استفاده در این پژوهش به نتایج ذیل دست یافتند:

۱. تأیید نقش عوامل مختلف در مدیریت ریسک پروژه؛

۲. تأیید نقش اقتصاد مقاومتی در مدیریت هزینه ها؛

در حالی که، این پژوهش اولین بار از منظر اقتصاد مقاومتی (با تاکید ویژه بر لجستیک معکوس) به مساله مدیریت ریسک نگاه کرده و به دنبال بررسی نقش این نگرش بر مدیریت ریسک های مربوط به هزینه، زمان و کیفیت در پروژه های ساخت و ساز می باشد.

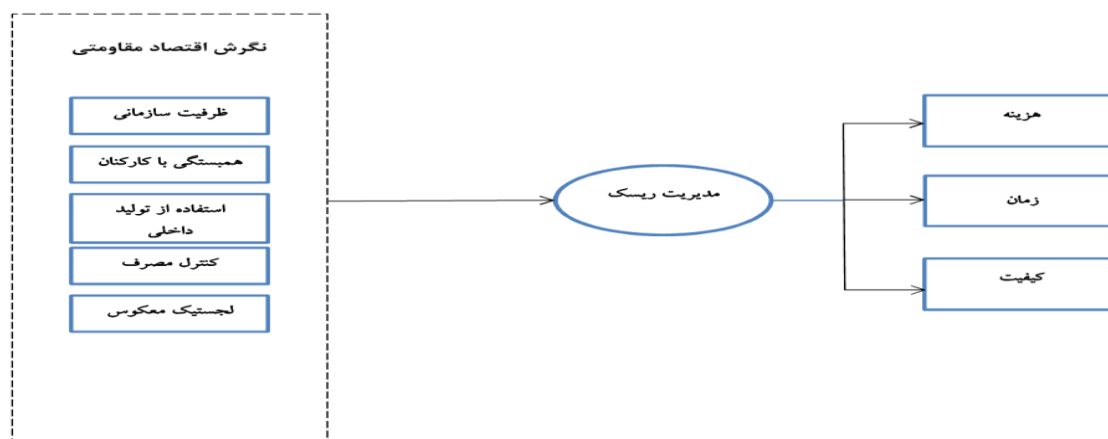
جدول ۱: پیشینه پژوهش

محقق	سال پژوهش	عنوان	یافته ها
Navid Zarbakhnia, Yong Wub	(۲۰۲۰)	یک رویکرد تصمیم گیری چند شاخصه ای ترکیبی جدید برای برون سپاری لجستیک معکوس پایدار	در این مقاله، یک رویکرد تصمیم گیری چند شاخصه ای یک شرکت تولیدی قطعات خودرو بکار گرفته شد نتایج این مطالعه نشان می دهند که رویکرد پیشنهادی در حوزه لجستیک معکوس می تواند عملکرد قوی تری در مواجهه با عدم قطعیت در داده ها و ورودی ها حاصل کند و در نتیجه شایسته دامنه گسترده تری از کاربردها باشد.
M. Abdel-Basset, M. Mohamed, V. Chang	(۲۰۱۹)	چارچوبی برای ارزیابی ریسک، مدیریت و سنجش: ابزار اقتصادی برای اندازه گیری ریسک در زنجیره تامین	در این تحقیق به منظور ارزیابی ریسک ها در زنجیره تامین تکنیک AHP و ATPSIS را با استفاده از مجموعه Neutrosophic ادغام کردند تا بهتر به عدم اطمینان، ابهام و ناهمسانی اطلاعات بپردازند، (یک روش یکپارچه با فرایند سلسله مراتبی تحلیلی نوتروسوفیک (N-AHP) و تکنیک نوتروسوفیک) که نتایج نشان داد پس از شناخت زنجیره تامین شرکت و تعیین میزان ریسکهای پتانسیل آن، میتوانیم برنامه موثری را برای مدیریت ریسک زنجیره تامین پیاده کنیم
L. Farina, E. Danesi, A. Travaglini, Mauro Mancini and P. Trucco	(۲۰۱۸)	ادغام ساخت پذیری و مدیریت ریسک پروژه	این تحقیق مربوط به تامین کالا، ساخت و اجرا و مگا پروژه ها (پروژه های خیلی بزرگ) می باشد. نتایج پژوهش حاکی از آن بود مدیریت ریسک و ساخت پذیری. یک مدل ادغام نوآورانه با هدف پر کردن شکاف های موجود برای پشتیبانی از یک فرایند تصمیم گیری با ارتباط معنا دار می باشند.
الوش و کالاتانگا ^۱	(۲۰۱۷)	«اثر بخشی مدیریت ریسک پروژه: پژوهشی در صنایع نفت و گاز لیبی»	نتایج این پژوهش حاکی از این بود که ایجاد یک فرهنگ سازمانی برای حمایت از تهیه دستورالعمل مکتوب مدیریت ریسک، رهبری مدیریت پروژه و آشنایی فردی با مفهوم مدیریت ریسک پروژه می تواند نقش مهمی در اثربخشی مدیریت ریسک پروژه در صنایع نفت و گاز لیبی اعمال کرده و عملکرد پروژه را بهبود بخشد.
Collins, Parrish and Gibson	(۲۰۱۷)	مدیریت ریسک در صنعت ساخت و ساز، پروژ ههای کوچک و موانع بر سر راه پیاده سازی آن	با استفاده از پرسشنامه و اطلاعات جمع آوری شده از ۳۱۴ نفر از کارشناسان مجموع ۶۰ پروژه نتایج حاکی از آن بود پروژه های کوچک تشکیل دهنده بخش اعظم پروژه های پروژه های تکمیل شده در بخش صنعت می باشد و برنامه ریزی های صورت گرفته برای پروژه های کوچک محدود و اطلاعات در این زمینه ناکافی و کم است
جمال سلیم ^۲	(۲۰۱۶)	«تاثیر لجستیک معکوس بر عملکرد عملیاتی شرکت های گاز مایع در کنیا»	این محققان، ۳۴ شرکت گاز مایع در کنیا را انتخاب و مورد بررسی قرار دادند. نتایج این پژوهش حاکی از این بود که لجستیک معکوس ارتباط معنی داری با هزینه و کیفیت دارد اما ارتباط معنی داری بین اقدامات لجستیک معکوس با انعطاف پذیری یافته نشد.
ماینا و همکاران ^۳	(۲۰۱۶)	«ارزیابی عوامل موثر بر اثربخشی مدیریت ریسک در پروژه های ساخت و ساز مسکونی در رواندا. مورد مطالعه: پروژه مسکونی باتسیندا»	نتایج پژوهش حاکی از این بود که سطح پایین حمایت مدیریت ارشد در تعهد به ریسک منجر به تخصیص منابع ناکافی برای مدیریت ریسک می شود. عدم تصمیم گیری های اثربخش و عدم درگیر ساختن سهامداران توسط مدیریت ارشد بر مدیریت ریسک پروژه های مسکونی باتسیندا تاثیر گذار بود. نتایج این مطالعه همچنین نشان داد که مهارت های ضعیف مدیریت پروژه، مدیریت ریسک پروژه را (علی رغم وجود اقدامات اعمال شده جهت کاهش ریسک)، تحت تاثیر قرار می دهد. سطح پایین مهارت های اجرایی و ارتباطی در میان اعضای تیم پروژه نیز، مدیریت ریسک اثربخش را تحت تاثیر قرار می دهد.

¹ Elhoush and Kulatunga² Gamal salim³ Maina

کابرجی و ریچو ^۱	(۲۰۱۵)	« تأثیر تدارکات معکوس بر عملکرد عملیاتی شرکت های پردازش سیسال در ناکورو کنیا »	نتایج پژوهش حاکی از این بود که بهبود محصول و استفاده مجدد از محصول هر دو تاثیر مثبتی بر عملکرد عملیاتی شرکت های پردازش سیسال دارند. به گفته این محققان، مدیران شرکت های پردازش باید به لجستیک معکوس به عنوان یک استراتژی برای پیه دست آوردن مزیت رقابتی نگاه کنند و آن را به طور استراتژیک مدیریت کنند.
مرادی و مرادی	(۱۳۹۶)	« ارزیابی عوامل موثر در فرآیند مدیریت ریسک پروژه ها با رویکرد مدیریت دانش »	نتایج پژوهش حاکی از این بود که نکته مهم در جلوگیری از شکست پروژه های سازمان، بهبود دانش سازمانی در بلندمدت و توجه به معیارهایی همچون کنترل داخلی و کاهش ریسک سیستم کنترل سنتی (انفعالی) برای مدیریت ریسک و افزایش مدیریت دانش پویا برای مدیریت ریسک اثربخش است.
زنگی آبادی و همکاران	(۱۳۹۳)	«مدیریت هزینه ها در اقتصاد مقاومتی»	به گفته این محققان، یکی از سرفصل های اقتصاد مقاومتی، حمایت از تولید ملی و اصلاح الگوی مصرف می باشد، بنابراین مدیریت هزینه ها باید در راستای کاهش هزینه های تولید و بالا بردن کیفیت تولیدات داخلی انجام شود، مدیریت هزینه ها در فعالسازی ظرفیت های داخلی، بهبود فضای کسب و کار، حملات از شرکتهای دانش بنیان، الگوی مصرف منابع و... کاربرد دارد.

به طور کلی، هدف اقتصاد مقاومتی بازسازی و احیای اقتصاد ملی است. این نوع اقتصاد، مردمی است و از ظرفیت های مردم و نخبگان در آن استفاده می شود، ضمن اینکه از دانش فنی دنیا هم در آن استفاده می شود. اقتصاد مقاومتی یعنی اقتصادی که با توجه به همه قوت ها و ضعف های داخلی و خارجی و تهدیدها و فرصت های بیرونی سناریوسازی می کند و برای هر شرایطی برنامه دارد و محیط سنج است و درون و برون را به خوبی می شناسد و برای تغییرات واکنش مناسبی دارد (حسین زاده بحرینی، ۱۳۹۲). چهار راهبرد کنترل، مهار، کم اثر و در نهایت بی اثرسازی تهدیدها در فرایند اقتصاد مقاومتی باید مورد توجه قرار گیرد (میلانی، ۱۳۹۴). روبرو شدن با ریسک های مربوط به زمان، هزینه و کیفیت در حین اجرای پروژه های ساخت و ساز، یکی از تهدیداتی است که به نظر می رسد نگرش اقتصاد مقاومتی بتواند نقش مهمی در خنثی سازی آن ایفا کند. لازم به ذکر است که از مهمترین حوزه های رویکرد اقتصاد مقاومتی می توان با استناد به پژوهش یوسفی (۱۳۹۴) به مولفه های ظرفیت سازمانی (اتخاذ تصمیمات مناسب، استفاده از امکانات موجود و توجه به تخصص و شایستگی کارکنان و... به هنگام مواجهه با بحران اقتصادی)؛ همبستگی با کارکنان (توجه به کارکنان و انتظاراتشان و همچنین توجه به نظرات آن ها به هنگام تصمیم گیری)؛ کنترل مصرف (کنترل میزان مصرف در همه بخش ها، و استفاده از الگوهای صحیح مصرف در وقت و هزینه)؛ استفاده از تولید داخلی (استفاده از امکانات و تجهیزات داخلی، توانمندی و پتانسیل های کارکنان و همچنین حمایت از سرمایه گذاران داخلی) اشاره کرد. علاوه بر مولفه های فوق به نظر می رسد لجستیک معکوس نیز را بتوان یکی از مهمترین مولفه های اقتصاد مقاومتی در نظر گرفت. به طور کلی یکی از مفاهیم مورد نیاز برای تبیین و اجرایی کردن راهبرد اقتصاد مقاومتی، موضوع « لجستیک معکوس » است. اگرچه فعالیت های زیادی را می توان در قالب لجستیک معکوس در نظر گرفت، اما برخی از اهم فعالیت های لجستیکی معکوس که عمدتاً به طور اختصاصی در این حوزه مطرح است، شامل تعمیر و تعویض، نوسازی محصول، ساخت مجدد، بازیافت، فروش مجدد و استفاده مجدد می باشد. با توجه به مطالب گفته شده، مدل مفهومی پژوهش به صورت زیر ترسیم می گردد:

شکل (۱): مدل مفهومی پژوهش

¹ Kabergey & Richu

- با توجه به مدل مفهومی ترسیم شده، فرضیات پژوهش را می توان به صورت زیر مطرح نمود:
۱. نگرش اقتصاد مقاومتی در پیمانکاران قرارگاه خاتم نقش معناداری بر مدیریت ریسک زمان پروژه تاثیر دارد.
 ۲. نگرش اقتصاد مقاومتی در پیمانکاران قرارگاه خاتم نقش معناداری بر مدیریت ریسک هزینه پروژه تاثیر دارد.
 ۳. نگرش اقتصاد مقاومتی در پیمانکاران قرارگاه خاتم نقش معناداری بر مدیریت ریسک کیفیت پروژه تاثیر دارد.

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق بر اساس هدف از نوع کاربردی و از نظر شیوه گردآوری اطلاعات، تحقیقی توصیفی - همبستگی است. کاربردی به این جهت که دانش جدیدی را که کاربرد مشخصی درباره فرآورده یا فرآیندی که واقعیت دارد، دنبال می‌کند. توصیفی از آن جهت که آنچه را که هست توصیف و تفسیر می‌کند و به شرایط یا روابط موجود، عقاید متداول، فرآیند های جاری، آثار مشهود یا روندهای در حال گسترش توجه دارد. همبستگی هم به آن جهت که رابطه بین متغیرها را بر اساس هدف تحقیق تحلیل می‌کند چرا که رابطه همبستگی زمانی وجود دارد که تغییرات یک متغیر با تغییرات متغیر دیگر همراه باشد. جامعه آماری این تحقیق، پیمانکاران فعال (به تعداد ۴۳۸ نفر) در حوزه سازندگی در قرارگاه سازندگی خاتم الانبیا بودند که جهت تعیین حداقل حجم نمونه موردنیاز از این جامعه، از جدول مورگان استفاده شد. حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان ۱۹۰ در نظر گرفته شد، که با توجه به پیش بینی های صورت گرفته در مورد پرسشنامه های غیرقابل قبول، در مجموع ۲۳۰ پرسشنامه توزیع گردید که از این تعداد ۲۱۷ پرسشنامه به صورت قابل قبول برگشت داده شد. روش نمونه گیری در این تحقیق، یک روش نمونه گیری غیراحتمالی از نوع نمونه گیری در دسترس بود. همچنین روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش، پرسشنامه ای محقق ساخته بود که جهت تدوین آن از ادبیات پیشین مربوط به پژوهش های چایلش و همکاران^۱ (۲۰۱۸) در حوزه فرهنگ اقتصاد مقاومتی (مولفه لجستیک معکوس)؛ یوسفی (۱۳۹۵) در حوزه فرهنگ اقتصاد مقاومتی (مولفه های ظرفیت سازمانی، کنترل مصرف، استفاده از کالای داخلی و همبستگی با کارکنان) و پژوهش های متعدد در حوزه مدیریت ریسک بهره گرفته شد.

جهت سنجش روایی پرسشنامه پژوهش از نسبت روایی محتوایی لاوشه (CVR) استفاده شد. همچنین در این پژوهش برای تعیین پایایی پرسش نامه از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده که ضریب آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرها بالای ۰/۷ آمده است

۴. تحلیل داده ها

پس از تحقق پیش فرض های لازم برای رگرسیون، مدل رگرسیونی با استفاده از نرم افزار SPSS برآورد شد و معنادار بودن مدل رگرسیونی با استفاده از سطح معناداری محاسبه شده برای تعیین معناداری آماره F در سطح اطمینان ۹۵٪ مورد استفاده قرار گرفت که نتایج آزمون به شرح زیر است:

فرضیه اول: بر اساس رگرسیون خطی، فرهنگ اقتصاد مقاومتی در ادراکات پیمانکاران قرارگاه خاتم نقش معناداری بر مدیریت ریسک زمان پروژه دارد.

خط رگرسیون مربوط به این فرضیه به صورت زیر می باشد:

$$Y = \alpha + \beta X_1 + \varepsilon$$

Y: مدیریت ریسک زمان پروژه

X₁: فرهنگ اقتصاد مقاومتی

جدول ۲ حاوی تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی قطعیت وجود رابطه خطی بین دو متغیر است. فرضیه های آماری آزمون معنی داری کل مدل رگرسیون به صورت زیر می باشد:

H₀: رابطه خطی وجود ندارد

H₁: رابطه خطی وجود دارد

¹ Chileshe et al.

جدول (۲) : تحلیل واریانس آزمون رگرسیون با متغیر وابسته مدیریت ریسک زمان پروژه

مدل	مجموع توان دوم خطا	درجه آزادی	میانگین توان دوم خطا	آماره (F)	سطح معنی داری
میزان تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیر مستقل	۱۷/۰۳۲	۱	۱۷/۰۳۲	۲۱/۶۳۶	۰/۰۰۰
میزان تغییرات متغیر وابسته از طریق عوامل تصادفی	۱۶۹/۲۴۹	۲۱۵	۰/۷۸۷		
جمع	۱۸۶/۲۸۱	۲۱۶			

در جدول (۲) مقدار $Sig=0.000$ و کمتر از ۵ درصد می باشد ($Pvalue < 0.05$)، پس فرض خطی بودن رابطه متغیر وابسته با متغیر مستقل تأیید شده است.

جدول (۳) : ضرایب معادله رگرسیونی آزمون رگرسیون با متغیر وابسته مدیریت ریسک زمان پروژه

مدل	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	آماره (t)	سطح معنی داری
	B	Std.Error			
مقدار ثابت	۱/۴۵۴	۰/۳۹۰		۳/۷۲۶	۰/۰۰۰
نگرش اقتصاد مقاومتی	۰/۵۱۱	۰/۱۱۰	۰/۳۰۲	۴/۶۵۱	۰/۰۰۰

در جدول (۳) در ستون B، بتا به ترتیب مقدار ثابت و ضریب متغیر مستقل ارائه شده است. جدول ضرایب شامل دو دسته ضرایب استاندارد شده بتا و استاندارد نشده بتا است. در ضرایب استاندارد نشده بتا مقیاس متغیرها با یکدیگر یکسان نیست در صورتی که در ضرایب استاندارد شده بتا مقیاس متغیرها یکسان شده و امکان مقایسه متغیرها وجود دارد. بنابراین جهت مقایسه اثر متغیر مستقل بر روی متغیر وابسته از ضرایب استاندارد شده استفاده می شود. حال اگر β و α به ترتیب مقدار ثابت و شیب خط رگرسیون جامعه باشد، آزمون فرض ها را برای این دو می توان به صورت زیر نوشت:

$$H_0: \beta = 0$$

$$H_1: \beta \neq 0$$

با توجه به سطح معنی داری برای ضریب رگرسیونی متغیر مدیریت ریسک زمان پروژه ($sig=0.000 < 0.05$) فرض صفر مبنی بر صفر بودن مقدار این ضریب رد خواهد شد در نتیجه می توان گفت به ازای یک واحد افزایش در سطح نگرش اقتصاد مقاومتی، مدیریت ریسک پروژه به میزان ۰/۳۰۲ افزایش پیدا خواهد کرد (به دلیل مثبت بودن ضریب رگرسیون) و با توجه به اینکه ضریب رگرسیونی معنی دار خواهد بود بنابراین با سطح اطمینان ۹۵٪ می توان فرضیه محقق مبنی بر تأثیر نگرش اقتصاد مقاومتی بر مدیریت ریسک زمان پروژه تأیید شده است.

فرضیه دوم: بر اساس رگرسیون خطی، فرهنگ اقتصاد مقاومتی در ادراکات پیمانکاران قرارگاه خاتم نقش معناداری بر مدیریت ریسک هزینه پروژه دارد.

خط رگرسیون مربوط به این فرضیه به صورت زیر می باشد:

$$Y = \alpha + \beta X_2 + \varepsilon$$

Y : مدیریت ریسک هزینه پروژه

X_2 : نگرش اقتصاد مقاومتی

❖ جدول ۴ حاوی تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی قطعیت وجود رابطه خطی بین دومتغیر است. فرضیه

های آماری آزمون معنی داری کل مدل رگرسیون به صورت زیر می باشد:

H_0 : رابطه خطی وجود ندارد

H_1 : رابطه خطی وجود دارد

جدول (۴): تحلیل واریانس آزمون رگرسیون با متغیر وابسته مدیریت ریسک هزینه پروژه

مدل	مجموع توان دوم خطا	درجه آزادی	میانگین توان دوم خطا	آماره (F)	سطح معنی داری
میزان تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیر مستقل	۳۸/۸۳۹	۱	۳۸/۸۳۹	۱۱۰/۶۶۹	۰/۰۰۰
میزان تغییرات متغیر وابسته از طریق عوامل تصادفی	۷۵/۴۵۴	۲۱۵	۰/۳۵۱		
جمع	۱۱۴/۲۹۳	۲۱۶			

در جدول (۴) مقدار $Sig=0.000$ و کمتر از ۵ درصد می باشد ($P\text{-value} < 0.05$)، پس فرض خطی بودن رابطه متغیر وابسته با متغیرهای مستقل تأیید شده است.

جدول (۵): ضرایب معادله رگرسیونی آزمون رگرسیون با متغیر وابسته مدیریت ریسک هزینه پروژه

مدل	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	آماره (t)	سطح معنی داری
	B	Std.Error			
مقدار ثابت	۰/۳۱۱	۰/۲۶۱		۱/۱۹۴	۰/۰۳۴
نگرش اقتصاد مقاومتی	۰/۷۷۲	۰/۰۷۳	۰/۵۸۳	۱۰/۵۲۰	۰/۰۰۰

در جدول (۵) در ستون B، بتا به ترتیب مقدار ثابت و ضریب متغیر مستقل ارائه شده است. جدول ضرایب شامل دو دسته ضرایب استاندارد شده بتا و استاندارد نشده بتا است. در ضرایب استاندارد نشده بتا مقیاس متغیرها با یکدیگر یکسان نیست در صورتی که در ضرایب استاندارد شده بتا مقیاس متغیرها یکسان شده و امکان مقایسه متغیرها وجود دارد. بنابراین جهت مقایسه اثر متغیر مستقل بر روی متغیر وابسته از ضرایب استاندارد شده استفاده می شود. حال اگر α و β به ترتیب مقدار ثابت و شیب خط رگرسیون جامعه باشد، آزمون فرض ها را برای این دو می توان به صورت زیر نوشت:

$H_0: \beta = 0$

$H_1: \beta \neq 0$

با توجه به سطح معنی داری برای ضریب رگرسیونی متغیر مدیریت ریسک هزینه پروژه ($sig=0.000 < 0.05$) فرض صفر مبنی بر صفر بودن مقدار این ضریب رد خواهد شد در نتیجه می توان گفت به ازای یک واحد افزایش در سطح نگرش اقتصاد مقاومتی، مدیریت ریسک هزینه پروژه به میزان ۰/۵۸۳ افزایش پیدا خواهد کرد (به دلیل مثبت بودن ضریب رگرسیون) و با توجه به اینکه ضریب رگرسیونی معنی دار خواهد بود بنابراین با سطح اطمینان ۰/۹۵ می توان فرضیه محقق مبنی بر تأثیر نگرش اقتصاد مقاومتی بر مدیریت ریسک هزینه پروژه تأیید شده است.

فرضیه سوم: بر اساس رگرسیون خطی، فرهنگ اقتصاد مقاومتی در ادراکات پیمانکاران قرارگاه خاتم نقش معناداری بر مدیریت ریسک کیفیت پروژه دارد.

خط رگرسیون مربوط به این فرضیه به صورت زیر می باشد:

$$Y = \alpha + \beta X_2 + \varepsilon$$

Y : مدیریت ریسک کیفیت پروژه

X_2 : نگرش اقتصاد مقاومتی

❖ جدول زیر حاوی تحلیل واریانس رگرسیون به منظور بررسی قطعیت وجود رابطه خطی بین دومتغیر است. فرضیه

های آماری آزمون معنی داری کل مدل رگرسیون به صورت زیر می باشد:

H_0 : رابطه خطی وجود ندارد

H_1 : رابطه خطی وجود دارد

جدول (۶): تحلیل واریانس آزمون رگرسیون با متغیر وابسته مدیریت ریسک کیفیت پروژه

مدل	مجموع توان دوم خطا	درجه آزادی	میانگین توان دوم خطا	آماره (F)	سطح معنی داری
میزان تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیر مستقل	۲۲/۰۵۹	۱	۲۲/۰۵۹	۵۲/۲۳۶	۰/۰۰۰
میزان تغییرات متغیر وابسته از طریق عوامل تصادفی	۹۰/۷۹۴	۲۱۵	۰/۴۲۲		
جمع	۱۱۲/۸۵۳	۲۱۶			

در جدول (۶) مقدار $Sig=0.000$ و کمتر از ۵ درصد می باشد ($Pvalue < 0/05$)، پس فرض خطی بودن رابطه متغیر وابسته با متغیرهای مستقل تأیید شده است.

جدول (۷): ضرایب معادله رگرسیونی آزمون رگرسیون با متغیر وابسته مدیریت ریسک کیفیت پروژه

مدل	ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد شده	آماره (t)	سطح معنی داری
	Std.Error	B			
مقدار ثابت	۰/۲۸۶	۱/۰۷۳		۳/۷۵۵	۰/۰۰۰
نگرش اقتصاد مقاومتی	۰/۰۸۰	۰/۵۸۲	۰/۴۴۲	۷/۲۲۷	۰/۰۰۰

در جدول (۷) در ستون B، بتا به ترتیب مقدار ثابت و ضریب متغیر مستقل ارائه شده است. جدول ضرایب شامل دو دسته ضرایب استاندارد شده بتا و استاندارد نشده بتا است. در ضرایب استاندارد نشده بتا مقیاس متغیرها با یکدیگر یکسان نیست در صورتی که در ضرایب استاندارد شده بتا مقیاس متغیرها یکسان شده و امکان مقایسه متغیرها وجود دارد. بنابراین جهت مقایسه اثر متغیر مستقل بر روی متغیر وابسته از ضرایب استاندارد شده استفاده می شود. حال اگر β و α به ترتیب مقدار ثابت و شیب خط رگرسیون جامعه باشد، آزمون فرض ها را برای این دو می توان به صورت زیر نوشت:

$H_0: \beta = 0$

$H_1: \beta \neq 0$

با توجه به سطح معنی داری برای ضریب رگرسیونی متغیر مدیریت ریسک کیفیت پروژه ($sig=0.000 < 0.05$) فرض صفر مبنی بر صفر بودن مقدار این ضریب رد خواهد شد در نتیجه می توان گفت به ازای یک واحد افزایش در سطح نگرش اقتصاد مقاومتی، مدیریت ریسک کیفیت پروژه به میزان ۰/۴۴۲ افزایش پیدا خواهد کرد (به دلیل مثبت بودن ضریب رگرسیون) و با توجه به اینکه ضریب رگرسیونی معنی دار خواهد بود بنابراین با سطح اطمینان ۰/۹۵ می توان گفت فرضیه محقق مبنی بر تأثیر نگرش اقتصاد مقاومتی بر مدیریت ریسک کیفیت پروژه تأیید شده است.

بحث و نتیجه گیری

در شرایط جاری اقتصاد ایران، آسیب شناسی مواضع بر اساس موضوعات اولویت دار و مرتبط با سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی ضرورتی است که هدف آن شناخت کلی وضعیت موجود و چالشهای پیش رو در حوزه های اقتصاد دانش بنیان، کارآفرینی، بهره وری، سرمایه انسانی، تولید داخلی، استاندارد محصولات، شفاف سازی نظام توزیع، الگوی مصرف، صرفه جویی در مخارج دولت، صادرات غیر نفتی، توسعه مناطق آزاد و ویژه، نظام مالی، منابع نفت، مالیات و سیاست خارجی است. نتایج حاصل از آزمون رگرسیون حاکی از این بود که نگرش اقتصاد مقاومتی بر مدیریت ریسک هزینه، زمان و کیفیت پروژه های قرارگاه سازندگی تاثیر معناداری دارد. در تبیین نتایج حاصل از این آزمون می توان این طور بیان کرد که در همه پروژه ها از جمله پروژه های ساخت و ساز، یکی از معضلات موجود در زمینه مدیریت پروژه، انحراف هزینه و زمان و حتی کیفیت پروژه با مقدار برآوردی آنها می باشد. اما از آنجا که انسان عاقل در برخورد با بن بست به جای توقف سعی دارد راه جدیدی برای برون رفت از مانع پیدا کند، و یا مانع را دور بزند، دیگر وقت آن رسیده است که تدابیر جدیدی برای رویارویی با تحریم

های غربی اتخاذ کنیم و این روش، تدبیر اقتصاد مقاومتی است که علاوه بر سال جاری، در سالهای ۸۹ و ۹۰ نیز در کلام مقام معظم رهبری جلوه گر شد و ایشان هر بار لزوم به کارگیری و چرایی آن را، تشریح و ارزیابی کرده اند. مدیریت ریسک پروژه که تقریباً در دو دهه گذشته به طور کلاسیک در دنیا مطرح شده است در راستای توسعه دانش مدیریت پروژه، در حال پیشرفت بوده و نگرش های جدید و مدرنی برای آن مطرح شده است. بر اساس جدیدترین نگرش ها مدیریت ریسک بر تمامی کارهای پروژه اشراف دارد. از علل اصلی این انحرافات، می توان به ریسک هایی اشاره کرد که در طول اجرای یک پروژه رخ می دهند. یکی از مهم ترین ریسک های مربوط به مدیریت پروژه در کشور ما، مسئله تحریم می باشد. به طور کلی، در اجرای فرآیند مدیریت ریسک دو مسئله از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. اول اینکه ریسک های بحرانی که اثر زیادی بر زمان و هزینه و کیفیت پروژه می گذارند شناسایی شوند، دوم اینکه پس از شناسایی ریسک های بحرانی و تحلیل آنها، واکنش به ریسک صورت می گیرد، زیرا زمانی مدیریت ریسک اثربخش خواهد بود که به محض وقوع یک ریسک بتوان با یک برنامه ریزی دقیق و از پیش تعیین شده اثرات آن ریسک را از بین برده و کاهش داد. رویکرد اقتصاد مقاومتی نمونه ای از برنامه ریزی های دقیق و از پیش تعیین شده ای است که می تواند نقش قابل توجهی در مدیریت ریسک های حاصل از تحریم اعمال نماید. به طور کلی، با اعمال تحریم و بروز مشکل در تامین مواد مورد نیاز از تامین کنندگان خارجی، در صورتی که فرهنگ اقتصاد مقاومتی در سازمان حکمفرما باشد، در این صورت پیمانکار با اعتماد به سرمایه گذاران و تولید کنندگان داخلی، اجازه نمی دهد وقت کارکنان به منظور رسیدن مصالح مورد نیاز هدر رود و به طور کلی، خلل بوجود آمده در زمان فرآیند آماده سازی پروژه را رفع کرده و مدیریت ریسک زمان پروژه را با کارایی بهتری اعمال می کند.

همچنین در صورت نهادینه شدن فرهنگ اقتصاد مقاومتی، سعی می شود که میزان مصرف در همه بخش ها کنترل شده و کارکنان موظف می شوند که هم در وقت و هم در هزینه ها از الگوی صحیح مصرف استفاده کنند. مصرف گرایی به طور اخص آن در بین کشورهای در حال توسعه عمدتاً بعد از جنگ جهانی دوم رواج پیدا کرد. دولت و صاحبان صنایع ابتدا در کشورهای صنعتی و بعد در کشورهای در حال توسعه، انسان را به عنوان یک ماشین مصرف کننده مد نظر قرار دارند تا از این رهگذر به اهداف اقتصادی خود که همانا افزایش مداوم سود است ناائل شوند. بنابراین مصرف گرایی ضامن چیزی جز نیازهای کاذبی نیست که در خدمت صنایع و کشورهای صنعتی قرار گیرد لاجرم این موضوع باعث فشارهای متعددی بر جامعه خواهد شد. مصرف گرایی سدی در مقابل توسعه است. زیرا مانع از سرمایه گذاری جهت طرح و اجرای زیر ساخت های توسعه می شود. هر اندازه که در درون جامعه تبلیغات ناسالم در سطح بالا و سطح فرهنگ عمومی در حد پایین باشد همان اندازه نیز امکان پذیرش روحیه راحت طلبی و تجمل پرستی بیشتر است (برین ۱۳۹۵). بر اساس یافته های مقالات، آسیبهای اقتصاد ایران به طور عمده در چهار حوزه فرهنگ اقتصادی رواج اسراف، قوانین اقتصادی: عدم اجرای کامل قانون، ضعف و نقصان در متن قانون، فقدان الزام قانونی و نبود ثبات در قوانین سازماندهی اقتصاد: عدم شفافیت اطلاعاتی، بروکراسی کند اداری، فساد اداری، سازمانی و دولتی، صنعت موتناک، نظام مالی ریسک گریز، ساختار تأمین اجتماعی معیوب و اقتصاد نفتی و رفتارهای اقتصادی مصرف گرایی بروز نموده است.

به طور کلی در صورت وجود این نگرش، پیمانکار در زمینه برآورد هزینه های اجرای پروژه توجه و دقت زیادی اعمال کرده و به استفاده از نرم افزارهای کامپیوتری در انجام برآورد دقیق هزینه ها اهمیت می دهد، همچنین به استفاده از روشها و تکنیکهای علمی متداول در امر بودجه بندی اهمیت داده و در تخصیص هزینه ها به هر یک از فعالیت های پروژه، سعی می کند جدول زمانبندی را رعایت نماید و در نتیجه در صورت اعمال تحریم، نیازی به وارد کردن مواد و مصالح مورد نیاز از کشورهای واسطه با هزینه های گزاف نمی بیند و سعی می کند که این مواد با هزینه ای کمتر توسط تامین کنندگان داخلی تامین گردد، پس می توان انتظار داشت که نگرش اقتصاد مقاومتی بتواند نقش مهمی بر مدیریت ریسک هزینه پروژه اعمال کند.

در کشورمان، ایران، دولت نقش کلیدی در تضمین توسعه ای سالم صنعت ساختمان ایفا میکند. پیمانکاران کوچک و متوسط، تشکیلات اقتصادی با داراییهای در جریان محدود هستند و ظرفیت اختصاص دادن منابع اضافی برای مدیریت ریسک را ندارند. به منظور تشویق پیمانکاران کوچک و متوسط برای قبول مدیریت ریسک، بهتر است دولت انگیزه های مالی همانند تخفیف های مالیاتی یا کمکهای مالی را فراهم کند که تأثیر مستقیمی بر سودآوری داشته و هزینه های مربوط به اجرای مدیریت ریسک را پوشش میدهد. بدینصورت پیمانکاران کوچک و متوسط، افزایش هزینه ای را تجربه نخواهند کرد و تمایل بیشتری به اجرای مدیریت ریسک خواهند داشت. حل مشکلات معیشت و بیکاری در کشور با عمل به سیاست های اقتصاد مقاومتی محقق می شود. تحقق این اهداف نیازمند به حضور و حمایت مردم از سرمایه گذاران و رفع موانع است، جمعیت بیکار ما فراتر از آن چیزی است که دولت بتواند آنها را به کار گیرد، باید کارآفرینی کرد. باید محیط کسب و کار را آماده کرد، باید این فرهنگ اصلاح شود و فضای را به سمت کار کردن و سرمایه گذاری و خلاقیت پیش

برد و به جای برخی از اختلافات توسعه را محور مشترک قرار داد و در نهایت در حوزه نقش نگرش اقتصاد مقاومتی بر مدیریت کیفیت پروژه می توان گفت که در صورت حاکم بودن نگرش اقتصاد مقاومتی، پیمانکاران در تصمیم گیری های خود در شرایط بحران اقتصادی، به تخصص و شایستگی کارکنان توجه کرده و در اجرای پروژه، بستری برای جذب فارغ التحصیلان فراهم می گردد، در نتیجه انتظار می رود که مدیریت ریسک در حوزه کیفیت پروژه نیز با کارایی خوبی صورت گیرد. در پایان و با توجه به نقش مهم نگرش اقتصاد مقاومتی در مدیریت ریسک پروژه، پیشنهاد می گردد که به نهادینه کردن فرهنگ اقتصاد مقاومتی در همه حوزه ها توجه ویژه ای اعمال گردد.

منابع

- برین، ابراهیم، فرآیند مصرف گرایی در کشور های در حال توسعه، مجله اداره کل آموزش و پرورش معاونت سیاسی صدا و سیما، شماره ۱۳ حسین زاده بحرینی، محمد حسین. (۱۳۹۲)، «اقتصاد مقاومتی راهکاری برای توسعه»، مشکوه، بهار، شماره ۱۱۸. دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله خامنه ای (۱۳۹۱)، اقتصاد مقاومتی و حمایت از سرمایه ایرانی.
- خاکسار، منصور؛ شافعی، رضا؛ ویسی، بهاره اله. (۱۳۸۷). شناسایی منشاءهای ریسک در پروژه های ساختمانی و نحوه مدیریت آنها (مطالعه موردی). مدیریت بهره‌وری، ۲(۴) (زمستان)، ۱۶۰-۱۳۹.
- خواجه زاده دزفولی، مهدی. (۱۳۹۲). لزوم توجه به مفهوم لجستیک معکوس در اقتصاد مقاومتی (مطالعه موردی مساله بازیافت کاغذ). اقتصاد منابع طبیعی (توقف انتشار)، ۲(۱)، ۶۲-۴۹.
- دلبری، محمد. (۱۳۹۰). تجزیه و تحلیل ریسک در مدیریت پروژه.
- رسولی، رضا و معصومه ولدخانی، ۱۳۹۵، اقتصاد مقاومتی، سابقه تاریخی و الزامات فرهنگی و اجتماعی، دومین همایش بین المللی مدیریت، اقتصاد و توسعه، تهران، موسسه علمی کیان پژوهان.
- زنگی آبادی، مصطفی؛ حامد منظری توکلی؛ امین رحیم زاده و جواد دوست جباریان (۱۳۹۳). مدیریت هزینه ها در اقتصاد مقاومتی، کنفرانس بین المللی توسعه و تعالی کسب و کار، تهران، موسسه مدیران ایده پرداز پایتخت ویرا.
- غفارپور، داود؛ زهره پورحانمی (۱۳۹۲). اقتصاد مقاومتی، ضرورت مقاومت اقتصادی، همایش ملی مدیریت توانمندی ها در اقتصاد ایران، رشت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
- توکلی، محمد جواد؛ (۱۳۹۵) اقتصاد مقاومتی به عنوان یک اندیشه اسلامی
- مرادی، پرویز؛ مرادی، منصور. (۱۳۹۶). ارزیابی عوامل موثر در فرآیند مدیریت ریسک پروژه ها با رویکرد مدیریت دانش. کنفرانس بین المللی برق. آبان ۱۳۹۶.
- میلانی، جمیل. (۱۳۹۴). اقتصاد مقاومتی و خودباوری ملی، فرصت ها و چالش های تحقق آن. مجله اقتصادی، شماره های ۷ و ۸، صفحات ۲۲-۵.
- Andersen, J.A. (2015) "When a Servant –Leader Comes Knocking", *Leadership & Organization Development Journal*, 30(3): 310- 330
- Albert A., Hallowell MR., (2013), Safety risk management for electrical transmission and distribution line construction, *Safety science*, 51(1), 118-26.
- Collins, W., Parrish, K., Gibson, G., (2017), Defining and understanding “small projects” in the industrial construction sector, *Procedia Engineering*, .223-513:7012(691
- Chileshe Nicholas, Raufdeen Rameezdeen., M. Reza Hosseini, Igor Martek, Hong Xian Li, Parinaz Panjehbashi-Aghdam. (2018). Factors driving the implementation of reverse logistics: A quantified model for the construction industry. *Waste Management* 79 (2018) 48–57.
- Elhoush, R and Kulatunga, U. (2017). The effectiveness of project risk management : a study within the Libyan oil and gas industry. Conference or Workshop Item. URL This version is available at: <http://usir.salford.ac.uk/43864/>
- Afesorgbor, S-K., & Renuk, M. (2016). "The impact of economic sanctions on income inequality of target states." *World Development* 83: 1-11.
- Govindan, K., Kadzinski, M., Ehling, R., Miebs, G., 2018. Selection of a sustainable third-party reverse logistics provider based on the robustness analysis of an outranking graph

- kernel conducted with ELECTRE I and SMAA. Omega. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2018.05.007>
- Salim, K. G. (2016). Effect of Reverse Logistics on Operational Performance of Liquefied Petroleum Gas Companies in Kenya (Doctoral dissertation, Doctoral Dissertation, School of Business, University of Nairobi) .
- Kaberger Moses, Richu Salome.(2015). Effect of Reverse Logistics on Operational Performance of Sisal Processing Firms in Nakuru County, Kenya. International Journal of Economics, Finance and Management Sciences Volume 3, Issue 5, October 2015, Pages: 556-565.
- Lambert, S., Riopel, D., and Abdul-Kader, W. (2011). A reverse logistics decisions conceptual framework, Computers & Industrial Engineering, 61(3), 161–181.
- Maina, N. P., Mbabazize, M., & Kibachia, J. (2016). Evaluation of factors affecting effectiveness of risk management in public housing construction projects in Rwanda. Case of Batsinda Housing Project. European Journal of Business and Social Sciences, 5(01), 85-101 .
- Mohammed, H. K., &Knapkova, A. (2016). The Impact of Total Risk Management on Company's Performance. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 220, 271-277.
- Marcelino-Sádaba, S., Pérez-Ezcurdia, A., M. Echeverría Lazcano, A., Villanueva, P., (2014), Project risk management methodology for small firms, International Journal of Project Management32: 327–340. Mills
- M. Abdel-Basset, M. Mohamed, V. Chang, NMCDA: A framework for evaluating cloud computing services, Future Gener. Comput. Syst. 86 (2018) 12–29.
- Porny,R.D. (2017). TERRESTRIAL ANIMAL HEALTH CODE. France:Paris
- R. Chutia, M.K. Gogoi, Fuzzy risk analysis in poultry farming based on a novel similarity measure of fuzzy numbers, Appl. Soft Comput. 66 (2018) 60–76.
- T.L. Saaty, L.G. Vargas, Estimating technological coefficients by the analytic hierarchy process, Socio-Econ. Plan. Sci. 13 (1979) 333–336.
- Zarbakhshnia, N., Soleimani, H., Goh, M., Razavi, S.S., 2019. A novel multi-objective model for green forward and reverse logistics network design. J. Clean. Prod 208, 1304e1316.
- Peretti, U., Tatham, P., Wu, Y., Sgarbossa, F., 2015. Reverse logistics in humanitarian operations: challenges and opportunities. J. Humanit. Logist. Supply Chain Manag. 5 (2), 253e274.
- Zakari Tsigaa, Michael Emesa, Alan Smitha Implementation of a risk management simulation tool Procedia Computer Science, Volume 121, 2017, Pages 218-223.

نحوه استناد به مقاله

ابراهیمی ورکیانی؛ احسان، مینویی؛ مهرزاد، فدوی؛ عارفه و فتحی؛ زاداله. (۱۳۹۸). ارزیابی نقش نگرش اقتصاد مقاومتی مدیران بر مدیریت ریسک پروژه (مطالعه موردی: پیمانکاران قرارگاه خاتم). مجله توانمندسازی سرمایه انسانی. ۲ (۴)، ۳۶۳-۳۴۷.

http://jhce.iaurasht.ac.ir/article_672630.html